

Izvorni naučni članak

UDK 32.338.124.4

UTICAJ POLITIČKE STABILNOSTI NA ODRŽIVI RAZVOJ

Doc. dr Milovan Milutinović

Nezavisni univerzitet Banja Luka

Rezime: Održivi razvoj predstavlja novu paradigmu kao novu strategiju i filozofiju društvenog razvoja, koja u ukupan napredak uključuje sve segmente društva i oblasti društveno-političkog angažovanja. To podrazumeva da održivi razvoj mora zaokruživati brigu za društveni razvoj i očuvanje prirodnih resursa bez obzira na društvene i ekološke izazove koji stoje pred društvom i državom. Razmatranje ove teme u Bosni i Hercegovini nezamislivo je bez analize ukupnog društveno-političkog ambijenta u kojem su odnosi subjekata i institucija dosta isprepleteni, što direktno utiče na održivi razvoj u čemu politička stabilnost ima poseban značaj.

Ključne reči: *društveni razvoj, održivi društveni razvoj, političko komuniciranje, društveno-politički ambijent, politička stabilnost.*

Ekonomika prirodnih resursa i zaštite životne sredine predstavlja koncept održivog razvoja kojem se danas u različitim interpretacijama daje značajno mesto pri razmatranju perspektive opstanka i napretka čovečanstva. Tako na primer održivi razvoj javlja se kao krajnji cilj efikasne organizacije ljudskih aktivnosti u određenoj državi usmeren na veće ekonomske rezultate i opšti društveni napredak. Nemački kancelar Gerhard Šreder (Schröder) u pripremi predloga Vladi Nemačke 2004. godine, pored ostalog kaže: "Svaka generacija mora rešiti svoje zadatke i ne sme ih ostaviti sledećim generacijama - ovo je zamisao održivog razvoja i ona uključuje i globalnu perspektivu".⁸²

Pojam održivog razvoja nije nov i njegovi koreni mogu se naći mnogo ranije u ekonomskoj nauci kao perspektive razvoja ljudskog društva. Mnogi teoretičari tragaju za odgovorima na pitanja koja su vezana za ograničenost prirodnih resursa, demografski rast, te pad prinosa u proizvodnji i njihov uticaj na ukupno stanje država. Sam koncept „održivog razvoja“ je relativno nov, ali njegove elemente srećemo u prošlosti, jer su po mišljenju ekonomskih klasika, periodi populacionog

⁸² Gerhard Schröder (Šreder), Predgovor Izveštaju o napretku iz 2004. godine vlade Savezne Republike Nemačke: „Perspektive za Nemačku. Naša strategija održivog razvoja”.

rasta i napretka životnog standarda različiti usled delovanja zakona o opadajućim prinosima koji mogu odvesti u stagnaciju.⁸³ Naučno-tehnički progres postaje osnovni faktor razvoja privrede i društva u celini, zbog čega mu pripada važno mesto u teoriji održivog razvoja. Dug period stabilnog rasta svetske privrede, nastupio je posle Drugog svetskog rata kada se u brojnim krugovima verovalo u neograničene mogućnosti naučno-tehničkog progressa, ali je vreme pokazalo da to nije jedina garancija i faktor održivog razvoja.

Sušтина održivog razvoja

Danas ne postoji jedinstvena i opšteprihvaćena definicija pojma održivog razvoja koja bi celovito rasvetlila ovu složenu društvenu pojavu. Značajan iskorak u razvoju ekonomske teorije održivog razvoja predstavlja knjiga „Zakon entropije i ekonomski proces” Nikolasa Georgescu-Roegenaa, kojom je utemeljen novi pogled na održivi razvoj zasnovan na termodinamičkim konceptima⁸⁴. Ova knjiga i pogledi nekih drugih autora ukazuju na ograničenje resursa i moguće umanjeње privrednog rasta, čime se skreće pažnja svetske, naučne i političke javnosti na ovaj kompleksan problem. Koncept održivog razvoja našao se u vrhu prioriteta međunarodne političke akcije u Štokholmu 1972. godine, na Konferenciji UN o životnoj sredini, gde je inicirano osnivanje Programa Ujedinjenih nacija za životnu sredinu (UNEP). Kasnije koordiniranom akcijom nacionalnih i međunarodnih tela, 1980. godine, proklamovan je program globalne akcije za podsticanje održivog razvoja zemalja.

Prihvatljivija definicija održivog razvoja predstavljena je u Izveštaju Svetske komisije za životnu sredinu i razvoj pod vođstvom Gro Harlem Brundtlanes, bivše premijerke Norveške, tzv. Brundtlandova komisija Ujedinjenih nacija iz 1987. godine (WCED), pod naslovom „Naša zajednička budućnost“, u kojoj se pored ostalog kaže: „Održivi razvoj jeste razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjice, a da ne dovodi u pitanje sposobnost budućih generacija da zadovolje vlastite potrebe.“ Prema tome, održiv razvoj je onaj razvoj koji zadovoljava sadašnje, ali ne ugrožava mogućnosti budućih generacija da zadovoljavaju svoje potrebe.

Ova definicija održivog razvoja polazi od samog termina i ne ulazi u detaljnija objašnjenja njene suštine. Prema drugom određenju, održivi razvoj podrazumeva ravnotežu između potrošnje resursa i sposobnosti prirodnih sistema da zadovoljavaju potrebe budućih generacija. U tom smislu održivi razvoj predstavlja u suštini integralni politički, ekonomski, tehnološki, socijalni i kulturni razvoj, usklađen sa potrebama ljudi i zaštitom i unapređenjem kvaliteta života uvažavajući zaštitu čovekove

⁸³ Kula, E. (1998), *History of Environmental Economic Thought*. London and New York, Routledge.

⁸⁴ Georgescu-Roegen, N. (1971), *The Entropy Law and Economic Process*. Cambridge MA, Harvard Univ. Press.

okoline. Sam termin „održivi razvoj“ je jezički dosta neprecizan, jer iz njega nije jasno šta on u društveno-političkom životu predstavlja.⁸⁵ U skladu sa tim, postavlja se realno pitanje kako je moguće nešto održavati što je podložno stalnim promenama - jer razvoj podrazumeva promenu, tj. rast, stagnaciju ili opadanje društvenog proizvoda. Sa druge strane, vrlo je važno pitanje održivog razvoja društvene zajednice i njegova uska povezanost sa političkom situacijom, tj. funkcionisanjem političkog sistema i karakterom političkih odnosa društvenih snaga u njemu.

Nakon promene određenih shvatanja i pitanja budućnosti čovečanstva, usledile su brojne aktivnosti državnih i nevladinih organizacija širom sveta, koje su juna 1992. godine u Rio de Žaneiru dovele do održavanja Konferencije UN o životnoj sredini i ukupnom razvoju UNCED, poznatiji kao „Zemaljski samit“. Na konferenciji su usvojeni značajni dokumenti: Okvirna konvencija UN o klimatskim promenama i Konvencija o biološkom diverzitetu. Godinu dana kasnije 1993. osnovana je Komisija UN za održivi razvoj (CSD), sa prvenstvenim ciljem provođenje pomenutih dokumenata i koordinacije akcija. Održivi razvoj je na Konferenciji definisan kao „razvoj koji zadovoljava potrebe i stremjenja sadašnje generacije, a koji ostavlja slične mogućnost za buduće generacije“ (*„Development that meets the needs and aspirations of the current generation without compromising the ability to meet those of future generations“*). Proizlazi da koncept održivog razvoja teži stvaranju boljeg sveta, balansirajući između političkih, socijalnih, ekonomskih i faktora zaštite životne sredine. „Ako naš svet treba da se kreće putem održivog razvoja, onda se to tiče svih ljudi i njihovih životnih navika. Da bi sudelovali u ovim procesima traženja - jer upravo to u konkretnom slučaju znači održivi razvoj - potrebno je da svako ima visok stepen sposobnosti samopoimanja, da posjeduje socijalne i političke kompetencije i spremnost, kao i sposobnost da deluje i izvan svoje oblasti.“⁸⁶

Nakon konferencije o životnoj sredini i razvoju, održane u Rio de Žaneiru 1992. godine, održivi razvoj je postao vodeći pojam u oblasti politike, jer dominantno određuje prioritete i pojašnjava konkretne veze između političkih, ekoloških, ekonomskih i socijalnih problema unutar jednog društva, koji se mora rešavati ukoliko se žele promene u svim sferama društvenog života.

Politika formuliše ciljeve održivog razvoja, ali smo svedoci da političke strukture u BiH nisu dorasle sadašnjim političkim izazovima evroatlantskih integracija, već su opredeljene ka uspehu na izborima i trajnom bogaćenju u cilju održanja moći. Pri realizaciji ciljeva ističe se velika potreba za promenom u oblasti politike, jer novi sistem vrednosti i

⁸⁵ Perman, R., Ma Y. and McGilvray J. (1996) *Natural Resource & Environmental Economic*. London and New York, Longman.

⁸⁶ Martin Kesler, *Umwelt & bildung* 3/2004, S. 5 Deutschland.

novi stil života ne mogu se adekvatno propisati administrativnim normama niti se mogu politički usvojiti. To znači da je i za formulisanje cilja i njihovo provođenje neophodna nova "kultura dijaloga", koje u Bosni i Hercegovini uopšte nema. Ona podrazumeva spremnost odgovornih u politici i društvu da se zajednički angažuju radi razrade ciljeve i strategije uz definisanje načina njihovog sprovođenja. Politika održivog razvoja traži akciju od pojedinca do svih institucija i odgovornost u skladu sa interesima zajednice. Ne radi se samo o učešću u političkom ili administrativnom planiranju, odlukama i merama, već o odgovornoj akciji na „savetovanju o zajedničkim pitanjima” (Aristotel), o sudelovanju u određivanju zadataka politike na pitanjima održivog razvoja, što i jeste osnovni cilj.

U *oblasti ekonomije* moraju se uvesti novi načini privređivanja, koji će u proračunu cena uzimati u obzir sve faktore prirode. Pritom se ne postavlja samo pitanje na koji način ovo treba rešiti političkim ili administrativnim upravljanjem ili samim ekonomskim obavezama, već se razgovara i o tome kolike su mogućnosti da se ekonomija prilagodi decentralizovanom svetskom tržištu, ako se već ne mogu dogovoriti koraci na putu održivog razvoja na međunarodnom nivou.

U *oblasti socijalnog obezbeđenja ljudi* postavljaju se novi izazovi u skladu sa principima pravedne raspodele - i to sa stanovišta osnovne slike održivog razvoja koja potiče iz razvojno-političke debate, a to je, pre svega, stvaranje jednakih prilika za razvoj. Kako se može garantovati da će životne, radne i potrošačke mogućnosti biti pravedno raspoređene ukoliko nema održivog razvoja.

Navedene činjenice pokazuju da je koncept održivog razvoja prihvaćen kao uslov opstanka i napretka čovečanstva. Razlozi za takva gledišta leže u mogućim odgovorima na pitanje zašto razvoj mora biti održiv. U objašnjenju takvog stava na prvom mestu mora se imati na umu postojanje jakih moralnih razloga da današnja generacija ostavi u nasleđe šanse za razvoj budućim generacijama. Jednom rečju, planeta Zemlja sa potencijalima, ne sme biti degradirana od ljudi. Ovakvo mišljenje zasniva se na teoriji pravičnosti Džona Rejvla, koji ističe princip moralne pravde, sadržan u jednakom pravu svakog čoveka na pune osnovne slobode, koje ne protivureče slobodama drugih.⁸⁷ Dakle, pravo sadašnje generacije na korišćenje resursa i očuvanje životne sredine je normalno, ali i odgovornost podići na viši nivo kako se ne bi ugrozilo pravo budućim generacijama.

Mnogi teoretičari primat u određenju održivog razvoja daju kroz prizmu ekonomskog razvoja i zaštite životne sredine, mada je ono vrlo usko povezano sa političkom situacijom i konkretnom političkom stabilnošću kao pretpostavkom njene uspešne realizacije. Savremena država danas treba da bude institucionalno i ekonomski razvijena sa

⁸⁷ Georgescu-Roegen, N. (1971) *The Entropy Law and Economic Process*. Cambridge MA, Harvard Univ. Press.

potrebnom infrastrukturom, kompatibilna sa međunarodnim standardima i harmoničnim odnosima koji vladaju u društvu. Na osnovu toga, može se reći, da se ono temelji na znanju, efikasnoj organizaciji, efektivnom korišćenju prirodnih i društvenih resursa, većom efikasnošću i produktivnošću, obrazovanim kadrovima, očuvanom životnom sredinom i poštovanjem istorijskog i kulturnog nasleđa kojim se uvažava partnerstvo privatnog, javnog i civilnog sektora, koji pruža jednake uslove za sve ljude.

Uticaj politike na efikasne komunikacije

Za Bosnu i Hercegovinu pitanje održivog razvoja nije samo ekonomsko i ekološko pitanje, nego ono predstavlja važno društveno-političko pitanje u okviru kojeg treba razjasniti kako organizovati održivu državnu organizaciju, održivu ekonomiju, održivu unutrašnju administraciju... U osnovi, može se reći da mogućnost održivog razvoja Bosne i Hercegovine leži u obezbeđenju političke stabilnosti koja treba da obezbedi efikasno funkcionisanje političkog sistema, celovito uređenje ekonomskih odnosa i uspostavu efektivnih političkih komunikacija između različitih političkih subjekata, koje su prioritetno okrenute realizaciji zajedničkih ciljeva. Težište o ovom radu biće usmereno na uticaj političke stabilnosti na održivi razvoj, što u osnovi podrazumeva aktivnost političkih subjekata i institucija na realizaciji zajedničkih ciljeva:

- obezbeđenje pune političke stabilnosti na celom prostoru Bosne i Hercegovine;

- razvoj stabilnih entitetskih i zajedničkih institucija koje obezbeđuju demokratiju, vladavinu prava i poštovanje i zaštitu ljudskih prava i prava manjina;

- razvoj tržišne ekonomije sposobne da se suoči sa velikom konkurencijom zemalja Evropske unije i drugih međunarodnih subjekata;

- usaglašavanje postojećih zakona i propisa u skladu sa pravnim tekovinama Evropske unije i preuzimanje obaveza koje će proisteći iz kandidature i mogućeg članstva;

- razvoj i obrazovanje ljudi, povećanje zapošljavanja, privlačenje stručnjaka različitih profila, unapređivanje kvaliteta radne snage, tj. veća ulaganja u ljudske resurse;

- razvoj kvalitetne infrastrukture i ravnomeran regionalni razvoj, unapređivanje atraktivnosti zemlje i obezbeđenje adekvatnog kvaliteta i nivoa usluga;

- zaštita i unapređenje životne sredine i racionalno korišćenje prirodnih resursa, očuvanje i unapređivanje sistema zaštite životne sredine;

- socijalna briga za različite društvene strukture koje će obezbediti stabilnost i utirati put bržeg društvenog razvoja.

Političko stanje u nekoj društvenoj zajednici može se posmatrati kao ukupnost odnosa u kojima funkcionišu institucije vlasti, ekonomski sistem i gde se odvija efikasna politička komunikacija svih društvenih

struktura, usmerena prema zajedničkim ciljevima. U osnovi, ona se može karakterisati kao politička stabilnost ili nestabilnost na koju dominantno utiču unutrašnji i spoljni faktori, tj. odnosi u društvu, ali i odgovarajući uticaji iz neposrednog i daljeg okruženja.⁸⁸

Jedan od značajnih elemenata političke stabilnosti, tj. nestabilnosti u Bosni i Hercegovini, čini njen politički sistem za koji se može reći da je vrlo složen, glomazan, neefikasan i korumpiran, te da su u tom smislu nužne odgovarajuće promene, jer će u protivnom on i dalje biti izvor brojnih nesporazuma i odgovarajući faktor nestabilnosti. U tom smislu neadekvatno političko komuniciranje i svesno zatvaranje očiju nad izraženom kriminalizacijom nekih političkih i društvenih snaga i političara koji vrše javne funkcije, čini to stanje još težim i neizvesnijim.

Efikasne političke komunikacije u određenom društvu – državi zavise od niza različitih faktora, među kojima se posebno izdvaja vrsta političkog sistema, stanje demokratije, karakter izbornog zakona i uloga sindikata, religioznih grupa, etničkih zajednica i političkih partija u funkcionisanju vlasti. Praksa pokazuje da političke partije čine okosnicu demokratskih vlasti, jer vrše neposredan uticaj na donošenje najznačajnijih odluka koje u krajnjoj liniji mogu značajno uticati na opšte stanje u okviru kojeg je nezaobilazno pitanje ekonomskog razvoja.

Iako je većina zemalja našeg okruženja izašla iz perioda dominacije jedne političke partije ili grupe evidentno su neki elementi odnosa zadržani i danas. Ukoliko postoji želja za svestranim društvenim razvojem stara praksa prethodnog političkog sistema mora biti prevaziđena. To se posebno odnosi na regulisanje uslova u kojima funkcioniše ekonomski sistem zemlje. Politička vlast nije se promenila, jer političke protivnike ne treba posmatrati isključivo kao neprijatelje već da kompromis i podela vlasti nisu slabosti, već element demokratskog procesa u čemu veliku ulogu treba da ima nova etika koja inspiriše ubrzane promene, posebno u političkoj i ekonomskoj sferi.

Političko komuniciranje u Bosni i Hercegovini

U Bosni i Hercegovini snažan uticaj na političko komuniciranje imaju brojni subjekti, koji se ispoljavaju kao nacionalni, religiozni, politički i delom ideološki elementi, kristališući različita strateška opredeljenja strana na bosanskohercegovačkoj sceni, tj: bošnjačko, srpsko, hrvatsko. Političke snage, delujući u simbiozi sa nacionalnim i verskim institucijama, stvaraju u praksi tri velika bedema koja sprečavaju ili otežavaju efikasnu komunikaciju usmerenu ka realizaciji zajedničkih ciljeva opšteg napretka. Razlog nastanka određenih problema leži prvenstveno u neefikasnom političkom komuniciranju strana u BiH, koje

⁸⁸ Milan Radoš: Međunarodna politička komunikacija, časopis „Svarog“ br. 2/2011, Nezavisni univerzitet, Banja Luka, s. 54.

jednim delom teže realizaciji političkih ciljeva strana iz proteklog građanskog rata u kojem je ispoljen visok stepen političkih, nacionalnih i verskih zahteva uokvirenih ratnim ciljevima⁸⁹. Takva simbioza ciljeva ispoljava se i danas, posebno kroz izraženu netrpeljivost prema drugima i drugačijima, što izaziva stalne tenzije i još više komplikuje političku situaciji dodatno je čineći nestabilnom.

Bošnjačka strana teži ostvarenju pune dominacije u BiH, pod geslom izgradnje zajedničke građanske države na osnovama jedan građanin jedan glas. To je produžetak ratnih ciljeva koji su, Dejtonskim mirovnim sporazumom onemogućili formiranje islamske države, tim pre što je ideja radikalnog islama naišla na osudu evropskih i drugih krugova. Danas u političkom komuniciranju, bošnjačke strane, bez obzira na političke snage, podržane od Islamske verske zajednice, nastoji se dominantno uticati na političke strukture vlastite provenijencije. Pored podrške nekih međunarodnih krugova, bošnjačku stranu permanentno podržava Turska i islamske države, što podstiče ofanzivu radikalnog islama proizvođači ozbiljnu smetnju civilizacijskom razvoju BiH.

Srpska strana svoje političke ciljeve u početku jugoslovenske krize vezala je za ostanak Bosne i Hercegovine u sastavu Jugoslavije, ali njenim izbacivanjem iz konstitutivnosti, posebno nakon proglašenja nezavisnosti 1991. godine, opredelila se za formiranje vlastite državnosti samostalno ili ujedinjene sa Srbijom. Ovakvi politički i nacionalni ciljevi bili su snažno podržani od Srpske pravoslavne crkve, a u podršci takvim stavovima u različitim intervalima pojavljuje se i podrška zvanične Srbije i njenih institucija.

Hrvatska strana je od početka bosanskohercegovačke krize nastojala očuvati celinu Bosne i Hercegovine, kao konfederalna jedinica koja bi se potom priključila Hrvatskoj. Kada se zbog niza okolnosti situacija promenila, posebno nakon sukoba sa bošnjačkom stranom 1993. godine, usledila je politička akcija pripajanja delova sa hrvatskom većinom Hrvatskoj. Međutim, ta opcija doživela je krah, nakon čega je usledila intenzivna politička aktivnost hrvatske strane, usmerena u prvom redu na formiranje trećeg entiteta u BiH. Pored evidentne i otvorene podrške zvanične Hrvatske, prisutna je snažna podrška Hrvatima u BiH od strane Vatikana i Hrvatske katoličke crkve, koji su bili i ostali vrlo uticajni subjekti u političkim komunikacijama.

Takav odnos snaga i ponašanje najistaknutijih političkih struktura govori da uzroci i problemi iz nedavne prošlosti nisu prevaziđeni. Naime, protekli događaji potvrđuju da se i nakon 15 godina od završetka građanskog rata u BiH i određene normalizacije stanja odvija proces političke revitalizacije ratnih ciljeva strana. Sve tri strane uz podršku subjekata i snaga iz okruženja, a neke i od međunarodnih krugova, ne čine

⁸⁹ Milovan Milutinović, Političko komuniciranje u Bosni i Hercegovini, časopis „Svarog“ br. 2/2011, Nezavisni univerzitet, Banja Luka, s. 67-86.

ništa da se politički stavovi promene, jer postojeće stanje proizvodi nepremostive prepreke za dogovore i konsenzus oko zajedničkih političkih ciljeva. Pored toga, stiže se utisak da je nekim međunarodnim krugovima stalo do održavanja nestabilne političke situacije, kako bi pravdali svoje prisustvo u Bosni i Hercegovini, po onoj narodnoj, „što gore to bolje“, radi nastavka prisustva i dominantnog uticaja na društvene, odnosno političke i ekonomske tokove.

Izvesno je da na osnovu ponašanja političkih strana u BiH da nema interesa za održavanje efektivne zajedničke političke komunikacije. Tako, na primer, Socijaldemokratska stranka na čelu sa Zlatkom Lagumdžijom, koja se etiketira multinacionalnom i demokratskom, nastavlja političko delovanje kao nacionalna i verska ekspozitura, verna principu jedan građanin jedan glas, kojim se u krajnjem obezbeđuje dominacija Bošnjaka i majorizacija nad drugim narodima. Takav politički kurs SDP-a doveo je ove godine do formiranja vlasti u Federaciji BiH, kojim je potpuno zanemarena izborna volja građana hrvatske nacionalnosti. Majorizaciji Hrvata usprotivile su se i srpske partije, što je političku situaciju usložilo. Da bi se otklonile nesuglasice i protivrečnosti Centralna izborna komisija BiH ukazala je na nelegitimnost TAKVOG postupka formiranja vlasti i zatražila poštovanje izbornog zakona. Međutim, umesto da se ispoštuje stav ove institucije usledila je neodgovorna odluka Visokog predstavnika u BiH Valentina Incka, da odluku CIK-a stavi van snage, što je u osnovi značilo formiranje vlasti suprotno zakonima i političkim dogovorima kojima je poštovana nacionalna ravnopravnost i konsenzus.

Politička nestabilnost nametnula je proces intenzivnog međusobnog propagandnog nadmetanja strana, čime je težište aktivnosti usmereno ka političkom nadigravanju umesto bavljenja krucijalnim pitanjima ekonomskog razvoja i stvaranja pretpostavki za bolji život ljudi. Da bi se shvatila suština političke situacije, potrebno je u prvi plan staviti odnos ustava kao aneksa Dejtonskog mirovnog sporazuma i postojećih zakona prema društvu kao celini, na način koji će obuhvatiti sve njegove političke, ekonomske, kulturne, istorijske, ideološke, tehničke i druge elemente. Na taj način će se dominantno uticati da socijalna struktura bude uključena u procese političkog odlučivanja i ekonomske procese bez kojih nema prosperiteta i održivog razvoja.

U Bosni i Hercegovini postoje različiti pogledi na politički sistem koji permanentno komplikuje političku situaciju i otežava provođenje mera koje obezbeđuju optimalan održiv razvoj. Evidentno je da sve političke partije imaju slične ili identične stavove o pojedinim segmentima političkog i ekonomskog sistema, pa ih je teško razlikovati. Međutim, između političkih snaga postoje velika neslaganja oko oblika državnog uređenja (federalna ili unitarna država) i oblika političkog režima (većinska ili konsocijativna demokratija), jer razlike imaju nacionalno obeležje. Političke partije uporište traže u konstitutivnosti naroda, zauzimajući slična stanovišta o aspektima političkog sistema, bez obzira što se inače deklariraju kao socijal-demokratske, narodne, liberalne itd., jer se najčešće ne

ponašaju u tom duhu. Proizlazi da zbog nestabilnosti bosanskohercegovačke države i složenog političkog sistema, sve političke elite izvode legitimnost iz stavova politike, potpuno zanemarujući ekonomska, socijalna i druga pitanja koja su nužnost održivog razvoja.

Poznato je da funkcionisanje pravne države predstavlja značajno unutrašnje pitanje, posebno u vezi poštovanja ljudskih prava i sloboda i ostvarivanja pravne jednakosti naroda i građana. Ono je preduslov stvaranja poželjnog pravnog ambijenta i u oblasti ekonomije. Ukoliko se govori o održivom razvoju, onda se pravni sistem mora dominantno baviti regulisanjem osnovnih ekonomskih pitanja, koja će zakonski obezbediti sigurnost ulaganja i proizvesti povećanje stranih investicija bez kojih nema ekonomskih iskoraka u razvoju društva. Nedovoljna reforma pravosudnog sistema BiH i različiti standardi u primeni zakona, oko pravnih stvari dovode do različite sudske prakse u smislu različitog kvalifikovanja pojedinih ponašanja, što je suprotno stavovima i zakonodavnoj praksi Evropske unije i uzrokuje usložnjavanje političke i opšte situacije.

Značaj političke stabilnosti

Prirodu političkog sistema Bosne i Hercegovine primarno određuje karakter bosanskohercegovačkog društva, koje je duboko podjeljeno na tri subkulture koje u praktičnom životu oblikuju tri podsistema. Takva podjeljenost ostavlja dubok trag na izgled i funkcionisanje institucija sistema BiH, gde je evidentna dominacija nacionalnih političkih elita u gotovo svim političkim procesima. Specifičnost bosanskohercegovačkog društva uslovlila je prihvatanje konsocijativne demokratije, koja počiva na širokim koalicionim vladama sastavljenim od tri nacionalne političke elite, paritetnom sastavu najvažnijih političkih institucija, pravu veta i širokom konsenzusu u odlučivanju, uz ustavne mehanizme koji sprečavaju mogućnost preglasavanja pojedinih naroda. Jedno od bitnih obilježja političkog sistema je snažna ustavna i politička pozicija kolektivnog šefa države, čije su nadležnosti veće od nadležnosti koje ima šef države u modernim parlamentarnim demokratijama. Predsedništvo, na primer, vodi spoljnu politiku Bosne i Hercegovine, ima značajnu ulogu u usvajanju državnog budžeta, jer ga, u saglasnosti sa Savetom ministara, predlaže Parlamentarnoj skupštini. Pripada mu i pravo raspuštanja Doma naroda. Parlamentarna skupština dužna je donositi zakone kojima se, pored ostalog, regulišu brojna ekonomska pitanja odnosa s inostranstvom.

Sposobnost države na međunarodnom planu ogleda se na definisanju politike odnosa prema susedima, drugim državama i relevantnim oblicima međunarodnih integracija. Prema tome, ona definiše spoljnopolitička opredeljenja koja se izvršavaju u skladu sa interesima drugih aktera na međunarodnom planu, što je dobar pokazatelj njene snage u odnosu na druge aktere. Definisanje spoljnopolitičkih ciljeva predstavlja put za efikasno pozicioniranje ili pak slabljenje njene državnosti, a time i ugrožavanje ekonomske i političke pozicije. Slabosti na spoljnopolitičkom

planu daju sliku nemogućnosti formiranja javnih politika i identifikacije interesa na domaćem planu, što je pokazatelj slabosti unutarnjih odnosa.

Savet ministara BiH ima specifičnu poziciju vlade Bosne i Hercegovine, jer predlaže zakone kojima se stvaraju pretpostavke za zakonsko regulisanje oblasti društvenog života. Uz to stara se o provođenju ekonomskih mera kojima se obezbeđuje održivi razvoj, strana ulaganja i otplata kredita međunarodnim finansijskim institucijama. Međutim, značajan broj obaveza Saveta ministara blokiran je stavovima nacionalnih partija, zbog čega je on i cela BiH talac melagomanskih zahteva nekih nacionalnih krugova. Sve to na određen način destabilizuje političku situaciju i čini je neizvesnijom, čime direktno utiče na održivi razvoj.

U pogledu evropskih integracija postignut je konsenzus svih političkih aktera o potrebi ulaska u Evropsku uniju, sa preciznom ulogom Direkcije za evropske integracije (DEI) koja treba da ostvari koordinatorsku ulogu na nivou BiH. Međutim, danas u Savetu ministara po ovom pitanju postoje različiti stavovi vladajućih partija, koji dovode u pitanje njihove iskrene namere u provođenje mera u procesu evropskih integracija. Slabosti države po pitanju evropskih integracija ogledaju se u neprihvatanju hijerarhijski nadređene uloge DEI ili drugog tela na nivou BiH, koje mogu meritorno regulisati obaveze za postizanje prioriteta u oblasti evropskih integracija. Danas smo svedoci da sva ovlašćenja za donošenje odluka i određivanje domaćih struktura prema zahtevima EU zavise od volje ključnih političkih aktera u entitetima. U proteklom periodu ništa nije urađeno na strukturalnim reformama koje su kao obaveze definisane Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju. Vladajuća garnitura vlasti je proteklih godina uspela osigurati ispunjavanje uslova za stavljanje BiH na tzv. belu šengensku listu. U narednom periodu parlamenti trebaju biti ne samo mesto partijskog sukobljavanja, već i političke saradnje u cilju ostvarivanja osnovnih ciljeva, usmerenih ka unapređenju ekonomskog razvoja, a time i blagostanja građana.

Politička stabilnost je kod nas u Bosni i Hercegovini od posebnog značaja i postiže se prilagođavanjem interesa svih partija u skladu sa opštim interesom koji će omogućiti bolji život i punu ravnopravnost naroda i građana, a time i održivi razvoj. Treba naglasiti da politička stabilnost ne zavisi samo od zrelosti političkih partija, već i njihove volje da odole diktatu političke nekulture, koja je prevazišla nivo neukusa i neprekidno kristališe nesporazume. Jedan od razloga za to je mešanje stranog faktora, koji se vrlo često stavlja u podršku jedne strane i iskreno ne teži stabilizaciji stanja, već naprotiv konstantno razbija zajedničke stavove i ciljeve. Svedoci smo da su nagoveštaji strane štampe i nevladinih krugova sa vezama u međunarodnim institucijama uzrokovali nedavno novu euforiju napada na Republiku Srpsku s ciljem njenog ukidanja ili svođenja Srba u BiH na beznačajnu grupu koju je moguće po volji većine preglasavati, čime se nestabilnost podgrejava. Iskustva pokazuju da se politička stabilnost može izgraditi realnom vladom koja je rasterećena usko političkih i nacionalnih interesa, što traži dogovaranje i konsenzus oko zajedničkih pitanja.

Nastavak političke nestabilnosti BiH dovodi do pada kreditnog rejtinga i nastavka stagnacije privrednog razvoja, zbog odsustva potrebnih investicija. Izvesno je da BiH nije izolovana zemlja i sve što se događa u svetu i Evropi ima odgovarajući uticaj na nju. Zbog male i otvorene ekonomije, koja je uz to vrlo podeljena kriza se najpre oseća preko banaka iz zemalja koje su zahvaćene krizom, jer proizvodi smanjenje izvora finansiranja za banke u BiH. Povećanja kamatnih stopa i veće restrikcije banaka pri odobravanju kredita, dovode u pitanje finansiranje značajnih projekata. Neki podaci govore da se zbog problema u uspostavi nove vlasti na nivou BiH godinu dana posle izbora gube milionske investicije bez kojih je nemoguće provesti reforme i planirati veći privredni razvoj. Oporavak od krize najčešće je dug proces i zahteva svež finansijski kapital, a politička nestabilnost i neprovođenje političkih i ekonomskih reformi, glavni su uzrok problema u razvoju BiH. Upravo zbog toga formiranje i funkcionisanje Saveta ministara BiH treba iskoristiti da se svi raspoloživi resursi stave u funkciju izlaska iz krize, jer njegova pozicija rada u tehničkom mandatu nije prihvatljiva za ubrzan razvoj. Značajne potencijale treba prvenstveno iskoristiti u energetsom sektoru, proizvodnji zdrave hrane, turističkim resursima i javnim radovima, jer su to prednosti koje treba iskoristiti. Međutim, svega toga nema bez finansijske podrške i novih stranih investicija. Važno je provesti reforme koje će smanjiti javnu potrošnju i uravnotežiti budžete entiteta, a BiH učiniti privlačnijom destinacijom za strane ulagače.

Kao što je poznato, do sada plasirana sredstva iz stand-by aranžmana sa MMF-om uglavnom su služila za pokrivanje deficita budžeta entiteta i BiH u celini, pa se u tom smislu ne može govoriti o nekom održivom razvoju, tim pre što praksa pokazuje da se rešavanje osnovnih egzistencionalnih pitanja BH društva veže za strane donacije i nova kreditna zaduženja. Krajem juna 2011. godine međunarodna agencija Standard & Poor's izmenila je poziciju BiH sa stabilnog na negativan izgled. Ocenjeno je da BiH ima kreditni rejting 'B2' s negativnim izgledima, koji joj je dodeljen od međunarodne finansijske agencije Moody's Investors Service, što utiče na strane investicije koje nisu spremne rizikovati na tako trusnom području.

Evidentno je da zbog stalnih konfrontacija političkih i nacionalnih snaga nije postignuta politička stabilnost, što je jedan od značajnih preduslova za održivi ekonomski razvoj.⁹⁰ Agencije za ocenjivanje kreditnog rejtinga poslale su upozorenje u oceni kreditnog rejtinga Bosne i Hercegovine dajući ocene slabljenja njene pozicije sa stabilnog na negativan, što je dodatno usložilo stanje. Negativni kreditni rejting uzrokovan je političkim problemima, jer nisu realizovane političke i ekonomske reforme, što je dovelo do prolongiranja dobijanja statusa kandidata Evropske unije. Bosna i Hercegovina je do 2006. godine smatrana dobrim primerom posleratnog opravka i pomirenja i uspešne intervencije međunarodne zajednice. U takvim ocenama je rečeno da

⁹⁰ Milovan Milutinović, Političko komuniciranje u Bosni i Hercegovini, časopis „Svarog“ br. 2/2011, Nezavisni univerzitet Banja Luka, s. 67-86

nakon decenije intenzivnih napora usmerenih ka stabilizaciji, demokratizaciji i održivosti, BiH prelazi iz postkonfliktne faze u fazu intenziviranja integracije prema EU. Međutim, opšti izbori 2010. godine pokazali su još jednom da se nacionalistička retorika i politika kreiranja straha dobro nagrađuju, a kriza produbljuje. U skladu sa takvim stavovima nekih političkih snaga tokom protekle godine, nacionalistička retorika je ponovo usmerena produbljivanju etničkih podela i negiranju Dejtonskog mirovnog sporazuma, posebno ustavnog okvira kojim se potkopava politička stabilnost zemlje.

Zaključak

Stvaranje političke nestabilnosti i opšte nesigurnosti nesumnjivo je strategija nekih vladajućih partija, koje stalnim podizanjem tenzija skreću pažnju sa socio-ekonomskih problema i neispunjenih obećanja, na etničku homogenizaciju i strah među BH populacijom. Da bi se takav problem otklonio potrebno je izgraditi prihvatljivu političku stabilnost zasnovanu na realizaciji započetih demokratskih procesa stavljajući institucije BiH u punu funkciju u skladu sa ustavnim nadležnostima. Prema tome, prioritet dati zvaničnim institucijama umesto šefovima partija, kako je danas praksa na svim stranama. To znači da je neophodno ukloniti taktiku zastrašivanja građana nacionalističkom retorikom i usmeriti pažnju i diskusiju na socio-ekonomske probleme i zahteve EU koji su prioritetno usmereni ka bržem integrisanju, odnosno poboljšanju uslova za održivi razvoj.

Prema nekim istraživanjima BiH je svrstana u kategoriju „hibridne demokratije”, što podrazumeva da se u njoj kombinuju demokratske i nedemokratske forme vladavine. Paradoksi bosanskohercegovačke demokratije su brojni i stalno se umnožavaju, umesto da se smanjuju. Na početku 21. veka, susrećemo se sa činjenicom da je BiH jedina evropska zemlja gde funkcioniše protektorat u kojem visoki predstavnik bez demokratskog legitimiteta nameće zakone, ukida odluke zakonodavnih narodnih predstavnika, smenjuje izabrane političke predstavnike naroda i arbitrira u lokalnim političkim procesima političkih subjekata. Jednom rečju, demokratski izabrani i legitimni predstavnici vlasti i institucije podređeni su interesima supervizora koji ne žele stabilnu situaciju i ubrzan razvoj Bosne i Hercegovine. To se može prevazići promenom političkog ponašanja u kojem će se sudbina bosanskohercegovačkih naroda prepustiti njihovim legitimnim predstavnicima koji su oslobođeni stranog tutorstva.

Kako se Bosna i Hercegovina više udaljava od rata i izgrađuje mir, teče proces njenog približavanja ujedinjenoj Evropi. Promena odnosa na političkoj sceni i razvoj političke stabilnosti proizvešće samopouzdanje i sigurnost prema održivoj budućnosti, gde će bolji život brisati međusobne razlike. Život u složenom svetu suočenom sa bezbednosnim pretnjama nameće potrebu praćenja i eliminisanja svih oblika ugrožavanja planskim zajedničkim akcijama svih snaga. Borba protiv međunarodnog terorizma, kontrola naoružanja, zaštita ljudskih prava i prava manjina, te borba protiv trgovine ljudima, korupcije i svih oblika kriminala, važan je zadatak svih subjekata u BiH. Podaci govore da smanjen privredni rast donosi

povećanje siromaštva, zbog čega su nužne mere za njegovo eliminisanje, jer to na određen način indirektno ugrožava političku stabilnost. Mnogi smatraju da bez dostizanja višeg stepena održivog razvoja nije moguće uspostaviti stabilnu i efikasnu društvenu strukturu, pa su politička stabilnost i nastavak strukturnih reformi ključni za privlačenje stranih investicija. Uz to, institucija vlasti moraju povećati napore u stvaranju povoljnih uslova za izgradnju pravne države i vladavine prava, a time i u ekonomski rast i održivi razvoj.

Literatura

1. Barbier, E.B. and Markandya, A. (1990) The Conditions for Achieving Environmentally Sustainable Development. *European Economic Review* 34, 659-669.
2. Daly, H.E. (1977) *Steady State Economics*. San Francisco CA, Freeman. Prevod Radmilo V. Pešić
3. Dasgupta, P and Heal, G (1979) *Economic Theory and Exhaustible Resources*. Cambridge, UK, Cambridge Univ. Press.
4. Georgescu-Roegen, N. (1971) *The Entropy Law and Economic Process*. Cambridge MA, Harvard Univ. Press.
5. Gray, L.C. (1914) Rent under the assumption of exhaustibility. *Quarterly Journal of Economics* 28, 466-489.
6. Hartwick, J.M. (1978) Substitution Among Exhaustible Resources and Intergenerational Equity. *Review of Economic Studies* 45, 347-354.
7. Kula, E. (1998) *History of Environmental Economic Thought*. London and New York, Routledge.
8. Meadows, D.H., Meadows, D.L., Randers J. and Behrens, W.W. (1972) *The Limits to Growth: A Report for The Club of Rome's Project on the Predicament of Mankind*. New York, Earth Island, Universe Books.
9. Perman, R., Ma Y. and McGilvray J. (1996) *Natural Resource & Environmental Economic*. London and New York, Longman.
10. Schaeffer, D.J., Herricks, E and Kerstner H (1988) Ecosystem Health *Environmental Management* 12 (4), 445-455.
11. Solow, R.M. (1986) On the Intergenerational Allocation of Natural Resources. *Scandinavian Journal of Economics*. 88(1), 141-149.
12. Svarog, časopis, Nezavni univerzitet Banja Luka, 2/2011.
13. www.dadalos.org
14. www.policy.hu/pesic
15. www.dei.gov.ba
16. www.ekoplanet.hr